

ВЛАСЕНКО В.М., ПОБОЖІЙ С.І.

ДО БІОГРАФІЇ СТЕПАНА ФЕДОРОВИЧА КОЛЕСНИКОВА (за матеріалами Архіву Югославії)

Автори публікують текст подання російського літературного критика Миколи Брешко-Брешковського до уряду Югославії про творчість відомого художника, уродженця України Степана Колесникова.

Революційні події 1917-1921 рр. в Росії та Україні спричинили до масової еміграції наших співвітчизників. Вийжджали за межі країни представники різних соціальних верств, у тому числі і митці. Опинившись в іншому національному, соціальному, правовому, мовному, релігійному середовищі, вони і в еміграції намагалися реалізувати свої творчі здібності. Їхні твори здобули високу оцінку іноземних фахівців і розійшлися по зарубіжних музеях та приватних колекціях. До таких митців належав уродженець України Степан Федорович Колесников. Серед його друзів і знайомих були й уродженці або мешканці Сумщини.

Народився майбутній художник 11 липня 1879 р. у с.Адріанополь Слов'яносербського пов. Катеринославської губ. у селянській родині. З дитинства виявив здібності до малювання. У 1896 р. його малюнки експонувалися на Всеросійській виставці у Нижньому Новгороді, після чого земство призначило йому стипендію. У 1897-1903 рр. талановитий юнак навчався в Одеському художньому училищі. Його учителями були відомі майстри пензля Г.Ладиженський та К.Костанді, друзями - І.Бродський, М.Мартищенко (Греков), уродженець Сумщини Д.Бурлюк. Закінчивши заклад по першому розряду, він без іспитів вступив до Вищого художнього училища живопису, скульптури та архітектури при Імператорській Академії Мистецтв (ІАМ). Серед його учителів були відомі майстри живопису О.Кисельов, В.Маковський, І.Рєпін. Останній високо цінував майстерність С.Колесникова, а в еміграції і листувався з ним.

У 1905 р. Степан Федорович успішно дебютував на Весняній виставці у залах ІАМ. Його картина "*Весна*" здобула другу премію і була придбана музеєм ІАМ. З того часу художник став постійним учасником весняних виставок та конкурсів ім. А.Куїнджі, здобуваючи майже щороку премії, що надавалися за кращі роботи [1].

У 1909 р. на Міжнародній виставці у Мюнхені картина "*Весна*" С.Колесникова була удостоєна вже великої золотої медалі, а її автор отримав подяку від уряду та золотий портсигар з діамантом на його кришці від царя Миколи II. Того ж року за картину "*В старій усадьбі*" С.Колесников здобув право на стажування за кордоном, відвідав Бельгію, Болгарію, Німеччину, Сербію та Францію. Його обрали членом міжнародного мистецького товариства "*Леонардо да Вінчі*" у Парижі.

Твори художника експонувалися на виставках Московського товариства любителів мистецтва, Товариства художників, Товариства південноросійських художників, у міжнародному салоні В.Іздебського та ін. У цих виставках були представлені і твори уродженців Сумщини. У каталозі виставки у Салоні В.Іздебського (1909 р.) зазначені 8 робіт Д.Бурлюка і 2 роботи С.Колесникова. У 1912 р. Степан Федорович здійснив експедицію до Туркестану і Китаю, привізнивши звідти багатий художній, етнографічний та археологічний матеріали. У Петербурзі та Москві організував великі за кількістю творів персональні виставки. Більшість картин

придбали музеї та приватні колекціонери. Репродукції цих картин публікувалися на сторінках журналів "Нива" та "Огонек".

С. Колесников був різноплановим художником. Він із задоволенням писав пейзажі та жанрові композиції. Улюбленою темою митця було зображення такого стану природи, який би підкреслював її силу та міць. Полюбляв писати мотиви перехідного стану природи. Три роботи С. Колесникова знаходяться у збірці Сумського обласного художнього музею ім. Н. Онацького. Одна виконана у техніці олійного живопису ("Осінь"), дві - у техніці гуаші ("Рання весна", "У полі"). Дві останні роботи були написані у 1910 р.

У 1914 р. Степан Федорович став академіком живопису. У роки Першої світової війни виконав низку картин на військову тематику, що експонувалися на благодійній виставці "Артист - солдат!" (Петроград, 1916 р.), а їхні репродукції публікувалися на сторінках журналу "Летопись войны".

У буремні роки революції симпатії С. Колесникова були не на боці радянської влади. Про це свідчить такий факт. У листопаді 1919 р. в Одесі у рамках ХХІХ виставки Товариства південноросійських художників проходила мистецька лотерея на користь Добровольчої армії. У ній разом з П. Нілусом та іншими відомими одеськими митцями брав участь і С. Колесников. У 1919 р. Степан Федорович залишив Батьківщину. Спочатку опинився у Туреччині, потім - Греції, а 1920 р. оселився в Югославії. Наприкінці того ж року в Югославії перебували 31 тис. емігрантів з колишньої Російської імперії, а 1921 р. - вже 42,5 тис. осіб [3, с. 123]. Серед них були відомі літератори, художники, актори, науковці, громадські діячі, військові, зокрема, А. Билимович, І. Бунін, Р. Верховський, А. Ганзен, І. Голенищев-Кутузов, С. Кульбакін, А. Лажечников, Ю. Ракітін, Є. Спекторський, П. Струве, В. Фармаковський, генерал-майор С. Гребеншиков. Останній у період Української держави 1918 р. обіймав посаду сумського повітового старости. Він залишив цікаві спогади про події того часу на Сумщині [4].

У перші місяці перебування в Югославії Степан Федорович працював вантажником на столичному залізничному вокзалі, не полишаючи художню творчість. Невдовзі почав малювати на замовлення, а у січні 1922 р. у Белграді відбулася його персональна виставка (близько 100 робіт), де експонувалися пейзажі, портрети, твори з релігійної тематики, зокрема "Тайная вечеря", зображення св. Миколи Чудотворця. В одному з місцевих монастирів він намалював портрет царя Миколи ІІ, який прийняв мученицький вінець за "благоденствие и счастье славянства". Художник реалізував і низку масштабних робіт. Виконав розпис плафону (площею у 80 кв.м), написавши композицію "Богиня Талія на квадризі" у залі Народного театру, інтер'єру міської лікарні, 17 великих панно для Палас-отеля, 8 панно у залі засідань одного з банків у Белграді. За пропозицією та опікою монарха у королівському палаці пройшла виставка картин художника [2, с. 46-49]. У березні 1930 р. під егідою короля Олександра та принца Павла у Белграді відбулася Велика виставка російського мистецтва, на якій було представлено 363 картини та 48 скульптур російських художників, які жили в еміграції, в тому числі в Югославії, зокрема, Р. Верховського, І. Дикого, О. Кисельової-Билимович, С. Колесникова та інших [3, с. 340]. Привертали увагу митця й інші форми художнього мистецтва. Він виконав обкладинку до збірника статей "Русская культура" [5].

Одночасно у 1920-1924 рр. Степан Федорович викладав креслення та малювання у російсько-сербській гімназії, де, між іншим, навчалися сини

С.Гребенщикова Ігор та Олег. У 1921-1926 рр. художник працював сценографом у Народному театрі, де згодом виступав талановитий актор Олег Гребенщиков. Персональні виставки Степана Федоровича відбулися у Белграді (декілька), Празі (1926), Парижі (1927), Брюсселі (1928) [6].

У 1920-х роках твори С.Колесникова з'являлися і на виставках в СРСР, зокрема, першій космодем'янській виставці картин, етюдів, ескізів, малюнків (1920), четвертій виставці картин сучасних російських художників у Феодосії (1928).

Під час німецької окупації Югославії картини художника експонувалися на виставці російських художників у залах художнього павільйону на Калімегдані (середньовічна фортеця Белграда, 1942), продавалися на аукціоні, що відбувся 15 грудня 1943 р. у Російському домі. Кошти від аукціону пішли на придбання зимового одягу та матеріальну допомогу російським емігрантам у Белграді [2, с.93]. Чимало картин, ікон, виконаних С.Колесниковим, знайшли своє місце у приватних колекціях в Югославії [7, с.85, 89].

На відміну від митців-емігрантів, які наприкінці Другої світової війни реемігрували до інших країн, Степан Федорович залишився в Югославії. Останні 12 років свого життя художник важко хворів. Через хворобу Паркінсона він не міг особисто працювати, тому наймав для роботи кількох молодих художників, які за загальними замальовками виконували живописні роботи, а Степан Федорович потім додавав до них деякі деталі і підписував картини. До погіршення здоров'я художника призвели і деякі рішення комуністичної влади щодо його творів. На початку 1950-х років виконаний майстром плафон у Народному театрі був зафарбований олійними фарбами [1].

Помер Степан Федорович Колесников 27 травня 1955 р. у Белграді. Поховали його на місцевому Новому кладовищі.

Нещодавно у фонді *“Двор Краљевине Југославије”* Архіву Югославії було знайдено два документи. Перший - це машинопис російською мовою, підписаний чорним олівцем Миколою Брешко-Брешковським. Відомий художній критик стисло охарактеризував творчість С.Колесникова та висловив припущення, що Степан Федорович був би цінним професором у будь-якій європейській Академії мистецтв. За свідченнями відомого дослідника російської й української еміграції в Югославії В.Козлітіна, у 1920 р. С.Колесников став професором Белградської Академії мистецтв [8, с.367]. Другий документ - це рукописний переклад сербською мовою першого документу. Художній критик не тільки особисто знав С.Колесникова, але і високо цінував його творчість. Саме тому наведемо короткі біографічні дані автора листа (документу).

Микола Миколайович Брешко-Брешковський (1874-1943) - російський письменник, журналіст, художній критик, син відомої громадської діячки, учасниці революційного руху в Росії, *“бабушки русской революции”* Катерини Костянтинівни Брешко-Брешковської. Народився Микола Миколайович у Петербурзі. Виховувався у родини дядька Василя Костянтиновича Вериги на Волині. Після закінчення Рівненського реального училища, жив у Петербурзі, де став відомим белетристом. Микола Миколайович публікувався у журналах *“Биржевые ведомости”*, *“Живописное обозрение”*, *“Звезда”*, *“Нива”*, *“Новое слово”*, *“Огонек”*, *“Русский словарь”* та ін. Він є автором статей про Т.Г.Шевченка, збірників оповідань, авантюрних й історичних романів, в тому числі про Україну (*“Гайдамаки”*, *“Мазепа и запорожцы”*), а також романів про війну у Сербії *“Танцовица Лилиас”*, *“Дочь Иностранного легиона”*,

одним з родоначальників російського шпигунського детективу (“Гадина тыла”, “Ремесло Сатаны”). Написав низку книг про художників: “В.Е.Маковский и его художественная деятельность”, “В царстве красок”, “Русский художник В.В.Верещагин”, “Русские художники в портретах и биографиях” та ін.

У 1920 р. М.Брешко-Брешковський емігрував до Польщі. У цій країні вийшло більше 30 польських перекладів його творів. У 1927 р. на вимогу влади залишив країну у зв’язку з алюзіями на події травня 1926 р. у Польщі (державний переворот), відображені у романі “Кровавый май”. Переїхав до Парижу, де друкувався у місцевих газетах (“Либерте”, “Пті Паріз’єн”) та емігрантській пресі. Користувався псевдонімами Мата д’Ор, Старый петербуржец, Василий Верига, Николай Белый, Фраскуэлло, Н.Суражский, Н.Николаев та ін [9, с.13].

У роки Другої світової війни Микола Миколайович жив у Берліні. Працював у німецькому Міністерстві пропаганди. Помер у серпні 1943 р. у німецькій столиці під час бомбардування [10, с.327].

Нижче подаємо два документи з Архіву Югославії з повним збереженням текстів оригіналу російською та сербською мовами.

1. Подстаницкая Т. Колесников Степан Федорович. Биография [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.liveinternet.ru/users/artss/post146319833/>

2. Косик В.И. Русские краски на балканской палитре. Художественное творчество русских на Балканах (конец XIX - начало XXI века). - М.: Ин-т славяноведения РАН, 2010. - 460 с.

3. Йованович М. Русская эмиграция на Балканах: 1920-1940 / Пер. с сербск. А.Ю.Тимофеева; науч. ред. А.В.Громова, Е.В.Михайлова. - М.: Библиотека-фонд “Русское зарубежье”; Русский путь, 2005. - 488 с.

4. Воспоминания генерала Сергея Яковлевича Гребенщикова. - Симферополь: Н.Оріанда, 2009. - 344 с.

5. Русская культура. Сб. статей / Издание Объединения русских организаций “Дня русской культуры”; обложка работы С.Ф.Колесникова. - Белград: Русская типография, 1925. - 152 с.

6. Колесников (Одесский) Степан Федорович. Живописец, график, сценограф [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://artinvestment.ru/auctions/1278/biography.html>.

7. Межински Ј. Дела руских уметника у београдским приватним збиркама // Руска емиграција у српској култури XX века. Збирник радова. - Т.П. - Београд, 1994. - С.84-91.

8. Козлитин В.Д. Русская и украинская эмиграция в Югославии (1919-1945 гг.) / Харьк. гос. пед. ун-т им. Г.С.Сквороды. - Х.: РА, 1996. - 476 с.

9. Невахович А. Н.Н.Брешко-Брешковский // Для Вас. - Рига-Париж, 1934. - №27 (1 июня). - С.13.

10. Лепехин М.П., Рейнблат А.И. Брешко-Брешковский // Русские писатели. 1800-1917. Биографический словарь. Т.1: А-Г. - М.: Большая российская энциклопедия, 1992. - С.327.

№ 1

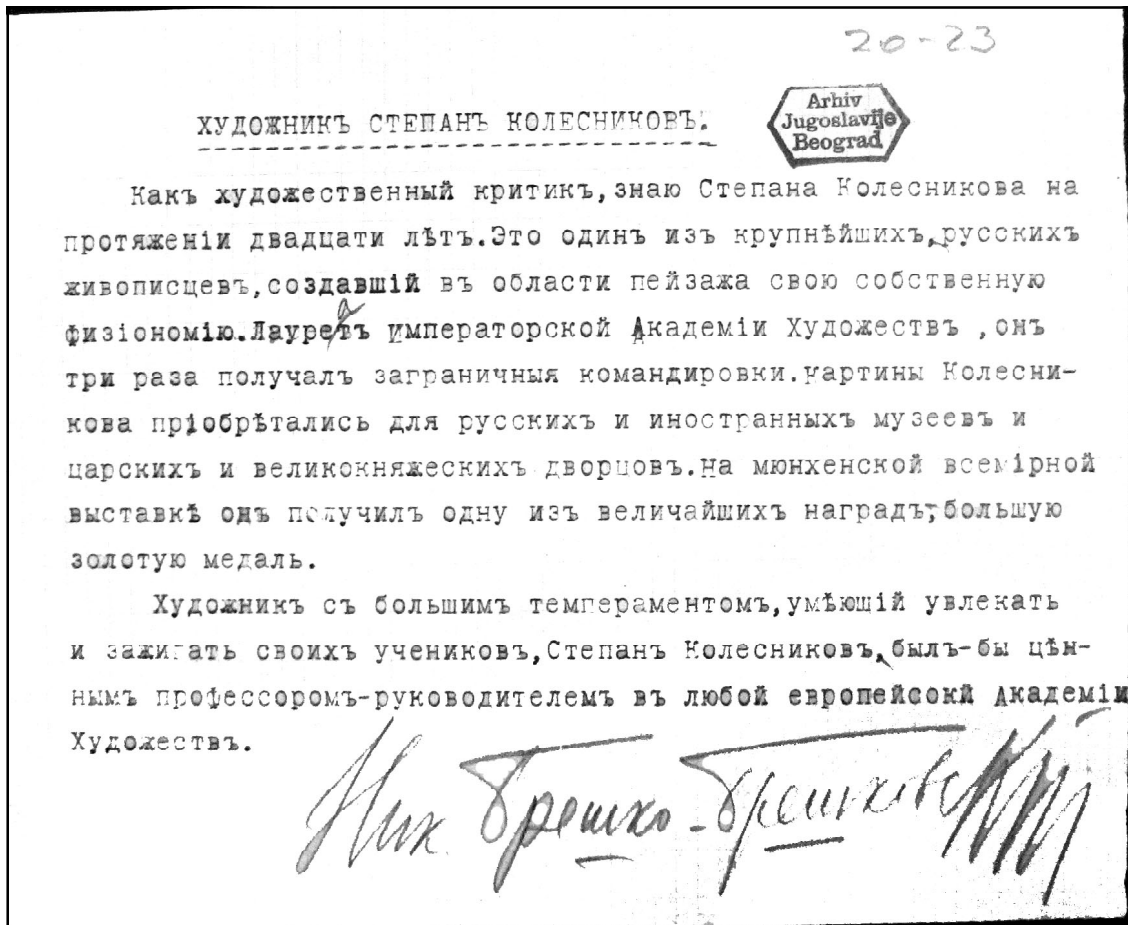
ХУДОЖНИК СТЕПАН КОЛЕСНИКОВ.

Как художественный критик, знаю Степана Колесникова на протяжении двадцати лет. Это один из крупнейших русских живописцев, создавший в области пейзажа свою собственную физиономию. Лауреат Императорской Академии Художеств, он три раза получал заграничные командировки. Картины Колесникова приобретались для русских и иностранных музеев и царских и великокняжеских дворцов. На мюнхенской всемирной выставке он получил одну из величайших наград: большую золотую медаль.

Художник с большим темпераментом, умеющий увлекать и зажигать своих учеников, Степан Колесников был-бы ценным профессором-руководителем в любой европейской Академии Художеств.

Ник. Брешко-Брешковский.

Архив Југославије (АЈ), ф.74, фасцикле 20, инв. број 33, л.23.

№ 2

Уметник-Сликар Степан Колесников.

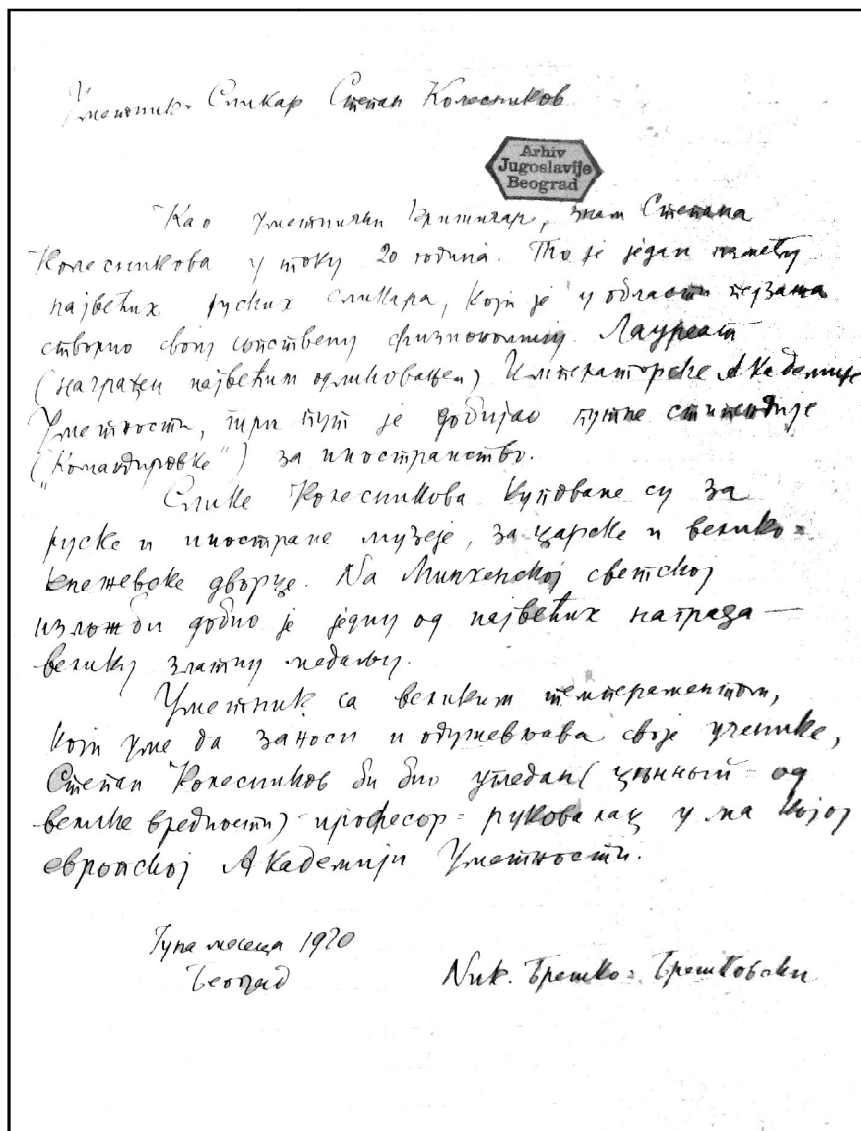
Као уметнички критичар, знам Степана Колесникова у току 20 година. То је један између највећих руских сликара, који је у области пејзажа створио своју сопствену физиономију. Лауреат (награђен највећим одликовањем) Императорске Академије Уметности, три пут добијао путне стипендије ("Командировке") за иностранство.

Слике Колесникова куповане се за руске и иностране музеје, за царске и великокнежевско дворце. На Минхенској светској изложби добио је једну од највећих награда - велику златну медаљу.

Уметник са великим темпераментом, који уме да заноси и одушевљава своје ученике, Степан Колесников би био угледан (ценниј од векике вредности) професор-руководалац у ма којој европској Академији Уметности.

Јуна месеца 1920.
Београд

Ник. Брешко-Брешковски.

Власенко В.Н., Побожий С.И. К биографии Степана Федоровича Колесникова (по материалам Архива Югославии)

Автори публикуют текст представления российского литературного критика Николая Брешко-Брешковского правительству Югославии о творчестве известного художника, уроженца Украины Степана Колесникова.

Vlasenko V.M., Pobozhiy S.I. To the biography of Stepan Fedorovich Kolesnikov (on materials of the Archive of Yugoslavia)

Authors publish the text of presentation of the Russian literary critic Nikolay Breshko-Breshkovkiy to the government of Yugoslavia about creativity of the known artist, the native of Ukraine Stepan Kolesnikov.